

training and deeper mastery of knowledge and skills of creative pedagogical activity, self-improvement of personality in educational and creative activities, the development of creative productive thinking among students and, as a result, allows more effectively to form the creative competence of university students [16].

References

1. Beljavskih A.N. O ponjatii "kreativnost" v aspekte formirovaniya professional'noj kompetentnosti budushhego specialista // *Uspehi sovremennogo estestvoznaniya*. - 2013. -№ 10. – S.72-73;
2. Barysheva T.A. *Teoreticheskie i metodologicheskie aspekty proektirovaniya jelektronnyh kommunikacionnyh tehnologij kak sredstva razvitija tvorcheskikh kachestv lichnosti*.
3. Matveev A. *Tvorchestvo: mysli vsluh*.
4. Bogojavlenskaja D.B. *Psihologija tvorcheskikh sposobnostej*. – M.: Akademiya, 2002. – 320 s.
5. *Bol'shoj jenciklopedicheskiy slovar'*
6. Holodnaja M.A. *Psihologija intellekta. Paradoksy issledovaniya*. – Sankt-Peterburg: Piter, 2002.
7. Krechetnikov K.G. *Tvorcheskaja obrazovatel'naja sreda na osnove informacionnyh i telekommunikacionnyh tehnologij kak faktor samorazvitija lichnosti // Pedagogicheskie nauki*
8. Kuku S.Y. *Elektronsh portfolio web portfolio ta // HayKOBi notes NaUKMA*. 2007. № 73: *Computer science*.
9. Lebedeva M.B. *Jelektronnoe portfolio v rabote so studentami pedagogicheskogo vuza // Smena*. 2005. Tom 6. № 4.
10. Morozov A.V., Chernilevskij D.V. *Tvorcheskaja pedagogika i psihologija: ucheb. posobie. stipendija*. 2-e izd., ispr. i dop. M., 2004.
11. Opalko S.G. *Cifrovaja pedagogika v sisteme obrazovaniya // Uspehi sovremennoj nauki*. 2016. Tom. 2. № 12.
12. Fshyo I. G. *Methodichsh zasadi tehnologi e-portfolio in professionshsh tdotovsch shzhennih fakhgvschv // Theoretical method of electronic control: zb. nauk. prats. Kriviy Pir: NMetAU*, 2012. Vip. 3.
13. Hudorenko E.A. *Rol' jelektronnogo portfolio v razvitii nauchnyh i obrazovatel'nyh kompetencij studentov vysshego professional'nogo obrazovaniya [Jelektronnyj resurs] // Statistika i jekonomika*. 2011. №9
14. Shelehova L.V. *Portfolio kak odna iz form organizacii obrazovatel'noj dejatel'nosti dlja realizacii individual'noj traektorii studenta*.
15. *International Coalition for the study of electronic portfolio [Electronic resource]*. URL: <http://ncepr.org/&prev=/search%3Fq%3DInter/National%2BCoalition%2bfor%2b%2belectronic%2inportfolio> (publication date: 08/03/2020).
16. March T. *Criteria for evaluating the best web quests [Electronic resource]*. URL: <http://www.bestwebquests.com/bwq/matrix.asp>

МРНТИ14.01.07

<https://doi.org/10.51889/7917.2022.34.41.009>

Тұрсынбек Ф.П.,^{1*} Кадирсизова Ш.Б.,² Махамбетжанова А.Т.³

¹ Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Алматы қ., Қазақстан

² КеАҚ Семей медицина университеті, Семей қ., Қазақстан

³ Азаматтық авиация академиясы, Алматы қ., Қазақстан

БОЛАШАҚ МАМАНДАРДЫҢ ИМИДЖІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ

Аңдатпа

Мақалада болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің имиджін қалыптастырудағы «имидж», «педагогикалық имидж» ұғымдарының мәні сипатталып, мазмұны талданады. «Имидж» түсінігінің философиялық (денсаулық, сұлулық «өз табиғатымен, жеке құндылық», даналық, әділдік, тұрақтылық, сабырлылық, адамның энерго ақпараттық өрісі); психологиялық (мінез-құлық, бір нәрсенің бағытталуы және кәсібилікте амал, құрал, танымдық элементтер) және педагогикалық (кәсіби жолдағы жеке және мамандыққа байланысты тартымдылық құпиясы; ішкі бейненің мамандықпен сәйкестігі) аспектілері баяндалады. «Имидж», «педагог имиджі» ұғымдарына контент-талдау ұсынылады. «Педагогикалық

имидж» түсінігі жіктеледі. Теориялық талдаулар барысында имидждің екі түріне сипаттама беріледі. Олар: тартымды имидж және сыртқы имидж деп беріледі. Тартымды имиджге: ұқыптылық, іскерлік стиль, мәнер, әдеп, күлкі жатады. Мақалада болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің сыртқы имиджін құраушылар: мимика, дауыс күші мен тембрі, костюм, қимыл, мәнер. Сыртқы бейнеде үйлесімді әсер қалдыру үшін: мәнерлі сөйлеу, стиль мен киім түсінің психологиялық әсерін білу, тұрған тұрысқа, мимикаға және мәнерге көңіл бөлу қажеттігі бар екендігі айтылады.

Эмпирикалық бөлімде имиджді қолдау мақсатында диагностикалауға арналған «Өзін-өзі дамыту және кәсіби-педагогикалық қызмет деңгейін диагностикалау әдістемесі» (Л.Н. Бережнова) бойынша диагностикалық жұмыстар барысы түсіндіріледі. Қорытындыда ғылыми-әдістемелік ұсыныстар беріледі.

Түйін сөздер: имидж, педагогикалық имидж, болашақ бастауыш сынып мұғалімінің имиджі, тартымды имидж, сыртқы имидж.

Турсынбек Г.П. *¹ Кадирсизова Ш.Б.² Махамбетжанова А.Т.³

¹ *Казахский национальный педагогический университет имени Абая, г. Алматы, Казахстан*

² *НАО Семейский медицинский университет, г. Семей, Казахстан*

³ *Академия гражданской авиации, г. Алматы, Казахстан*

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ФОРМИРОВАНИЯ ИМИДЖА БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ

Аннотация

В статье описывается сущность и анализируется содержание понятий «имидж», «педагогический имидж» в формировании имиджа будущих учителей начальных классов. Характеристика философское (здоровье, красота «своей природой, личной ценностью», мудрость, справедливость, стабильность, спокойствие, энерго информационное поле человека); психологическое (поведение, направленность чего-либо и профессионализм, инструмент, познавательные элементы) и педагогическое (тайна личностной и связанной с профессией привлекательности на профессиональном пути; соответствие внутреннего образа профессии) понятие «имиджа». Предлагается контент-анализ понятий «Имидж», «имидж педагога». Понятие «педагогический имидж» классифицируется. В ходе теоретического анализа дается характеристика двух типов образов. Их называют: привлекательным имиджем и внешним имиджем. К привлекательному имиджу относятся: пунктуальность, деловой стиль, манера, манера поведения, улыбка. В статье представлены составляющие внешнего образа будущих учителей начальных классов: мимика, сила и тембр голоса, костюм, жест, манера. Во внешнем образе говорится, что для создания гармоничного впечатления необходимо: выразительная речь, знание психологического воздействия стиля и цвета одежды, внимание к стоячей позе, мимике и манере.

В эмпирическом разделе объясняется ход диагностических работ по «Методике диагностики уровня саморазвития и профессионально-педагогической деятельности» (Бережнова Л.Н.), предназначенных для диагностики с целью поддержания имиджа. В заключении даются научно-методические рекомендации.

Ключевые слова: имидж, педагогический имидж, имидж будущего учителя начальных классов, привлекательный имидж, внешний имидж.

Tursynbek G. *¹ Kadirsizova Sh.² Makhambetzhanova A.³

¹ *Kazakh national pedagogical University named after Abai, Almaty, Kazakhstan*

² *NAO Semey Medical University, Kazakhstan*

³ *Academy of Civil Aviation, Almaty, Kazakhstan*

THEORETICAL ASPECTS OF THE FORMATION OF THE IMAGE OF FUTURE SPECIALISTS

Abstract

The article describes the essence and analyzes the content of the concepts of «image», «pedagogical image» in the formation of the image of future primary school teachers. The characteristic is philosophical (health, beauty «by its nature, personal value», wisdom, justice, stability, tranquility, the energy information field of a person); psychological (behavior, orientation of something and professionalism, tool, cognitive elements) and pedagogical

(the secret of personal and profession-related attractiveness on the professional path; conformity of the internal image of the profession) the concept of «image». A content analysis of the concepts of «Image» and «teacher's image» is proposed. The concept of «pedagogical image» is classified. In the course of theoretical analysis, two types of images are characterized. They are called: attractive image and external image. An attractive image includes: punctuality, business style, manner, demeanor, smile. The article presents the components of the external image of future primary school teachers: facial expressions, strength and timbre of voice, costume, gesture, manner. The external image says that in order to create a harmonious impression, it is necessary: expressive speech, knowledge of the psychological impact of the style and color of clothing, attention to standing posture, facial expressions and manner.

The empirical section explains the course of diagnostic work on the «Methodology for diagnosing the level of self-development and professional and pedagogical activity» (Berezhnova L. N.), designed for diagnostics in order to maintain the image. In conclusion, scientific and methodological recommendations are given.

Keywords: image, pedagogical image, image of the future primary school teacher, attractive image, external image.

Кіріспе. Қоғам дамуының басты кейіпкері адам болса, қазіргі кезде оның тұлғасы мен әрекетіне жоғары талаптар қойылуда. Кез-келген тұлғаның идеалды бейнесі білім беруге қойылған талаптарды орындауда өзіндік имидж қалыптастырады. Тұлғаның имиджінің қалыптасуы оның қабілеттер жиынтығын, сезімдер мен ойының жоғары болуын қажет етеді. Мұғалімнің педагогикалық қызметінің ерекшелігі – психикалық белсенділікте және жүйке жүйесінің тұрақты кернеуінде. Қазірдің өзінде біз әртүрлі мамандықтардың өкілдеріне сәйкес келетін кәсіби имидж – ол идеалды педагог, идеалды дәрігер, идеалды инженер, идеалды кәсіпкер т.б. болады. Біз бұл мақаламызда болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің имиджі, педагогикалық имиджінің мазмұнын негіздеуді қарастыратын боламыз.

Осы орайда Қазақстан Республикасының «Педагог мәртебесі туралы» Заңындағы (2019 жылғы 27 желтоқсандағы №293-VI ҚРЗ. 1-бап) пайдаланылатын негізгі ұғымдардың бірі – «педагог – педагогтік немесе тиісті бейні бойынша өзге де кәсіптік білімі бар және білім алушыларды және (немесе) тәрбиеленушілерді оқыту және тәрбиелеу, білім беру қызметін әдістемелік қолдау немесе ұйымдастыру бойынша педагогтің кәсіптік қызметін жүзеге асыратын адам» деп түсіндіріледі. Ендеше педагог болмысы білім алушылардың, әріптестердің, әлеуметтік ортаның санасында педагогтың бейнесін қабылдаудағы эмоционалды боялған стереотипі болады деуге негіз бар. Бұл ретте педагогтің имиджі нақты қасиеттер жиынтығын құрауда айналасындағылармен тығыз байланыста болуы маңызды [1].

Президент Қ.К.Тоқаевтың «Халық бірлігі және жүйелі реформалар – ел өркендеуінің берік негізі» атты Қазақстан халқына Жолдауында білім беру жүйесіне жігерлі әрі білікті мамандар қажет екендігін: «...жастар нақты бір мамандықтың қыр-сырын жетік білуге ұмтылғаны жөн. Өз саласының шеберіне әрдайым сұраныс болады. Өскелең ұрпақ Қазақстанда ғана емес, өзге елдерде де бәсекеге қабілетті болуы керек» деп көрсетеді. Жолдаудағы баяндалып отырған жастар туралы тұжырым, бұл студент жастардың нақты бір мамандықты терең меңгеріп, жан-жақты қалыптасуда өз имиджін табуына жетелейді [2]. Сондықтан біз, «имидж» ұғымының теориялық аспектілеріне талдаулар жүргізуді жөн санаймыз.

Имидж ағылшынның «image» сөзінен шыққан, «бейне, түр, кейіп, келбет» дегенді білдіреді. Имидж қалыптастыру ісі тұлғаны әлемге ерекше етіп таныту, даралық ретінде үлгі алу, адамға өзге өзін танытудағы үлкен мүмкіндік түрі. Жалпы имиджді қалыптастыруды, оны жетілдіруді зерттейтін ғылым – имиджеология деп аталады. Ал имиджді қалыптастырумен айналысатын маман «имиджмейкер» болып табылады.

Имидж саласы мен сипатына, құрамына, кәсібіне, жеке тұлғалық негізі мен құрылымына, белгісіне қарай бөлінеді. Сонымен қатар имидж функционалдық типіне қарай: айналық, ағымды, тіл екке сай, корпоративтік, көпшіліктік деп жіктеледі.

Имиджді қалыптастыру үдерісі мұғалімнің өзіне де, тәжірибесіне, біліміне, ұлтына және басқа факторларға байланысты. Өз имиджін қалыптастыруда болашақ педагог мамандар тек жақсы қырынан көрініп қана қоймайды, сонымен қатар өзін тәрбиелеуі, өзін сенімді ұстауы және әрекетінің сәтті болуын бақылауы қажет.

Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің имиджі қандай да бір мотивацияға бай коммуникативтілік (қарым-қатынас), белсенділік және сыртқы мінез-құлық секілді өлшемдердің болуымен байланысты.

Зерттеудің әдістері мен материалдары. Мақалада қолданылатын зерттеу әдістері, оның ішінде теориялық зерттеу әдістері: имидж түсінігі бойынша мәселелер спектрін көрсететін ғылыми еңбектерді

жүйелеу, контент-талдау, ассоциациялау, сыни талдаулар беру т.б; эмпирикалық деректерді жинау әдістері: зерттеу нәтижелерін түсіндіру әдістері; статистикалық талдау әдістері мен рәсімдері.

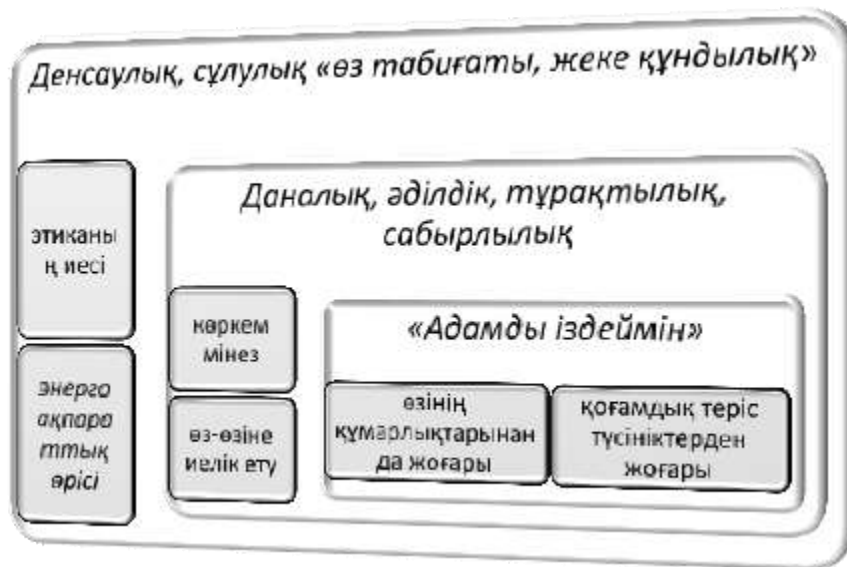
Жоғарыда көрсетілген зерттеу әдістерін қолдана отырып, «имидж», «педагогикалық имидж» ұғымдарының категориялық аппаратын түзу үшін философиялық, психологиялық және педагогикалық тұрғыдан сипаттамаларын қарастырамыз.

Ең алдымен философиялық талдаулар бойынша Әбу Насыр әл Фараби: «Ұстаз тумысынан өзіне айтылғанның бәрін жетік түсінген, көрген, естіген және аңғарған нәрселерінің бәрін жадында сақтайтын, олардың ешбірін ұмытпайтын, алғыр да зерек ақыл иесі, өте шешен, өнер-білімге құштар, аса қанағатшыл, жаны таза және әділ, жұртқа жақсылық жасап, үлгі көрсететін, қорқу мен жасқануды білмейтін батыл, ержүрек болуы керек» – деп тұжырым жасайды [3]. Философтың пікірінен педагог тұлғаның имиджін қалыптастырудағы қажетті сапалар: зеректік, шешендік, қанағатшыл, таза, батыл т.б.екендігін байқауға болады.

Сократтық этика парадокстары: *денсаулық, сұлулық «өз табиғатымен, жеке құндылық»* саналы бақылаумен, біліммен және таныммен күш біріктірсе олар кең мағынада игілікке айналады. Игілікте (*даналық, әділдік, тұрақтылық, сабырлылық*) әрдайым білім бар, өз-өзіне иелік ету сократтық қағидасы бар [4].

Конфуцийдің айтуынша, адам аяғынан басына дейін өлшенбейді, керісінше, басынан көкке дейін. Осы ерекшеліктерді тартымды образды құру процесінде есепке алу қажет. Сонымен қатар, *адамның энерго ақпараттық өрісі* бар, оның құрылымы мен әрекеттесуі зерттеледі [5].

Диоген Антисфен: «*Адамды іздеймін*», Өзінің ішкі дүниесінен де жоғары, өзінің құмарлықтарынан да жоғары, барлық қоғамдық теріс түсініктерден жоғары, тіпті тағдыр тәлкегін де жеңе алатын, тек өзінің жеке, өзіне ғана тән табиғатын білетін және таба алатын, яғни бақытты адамды іздеп жүрмін» [4, 246 б.].

1-сурет. «Имидж» түсінігінің философиялық қағидалары

И.Канттың ілімінде ғылымның көмегінсіз адамдарға жетекшілік ету мүмкін емес делінген. Қазіргі кезеңде имиджді құру мәселелері бойынша этикаға деген мақсаттылық пен қызығушылық артуда. Осындай *образ (имидж) өзгере, түзетіле алады*, алайда ол қоғамның талаптарына жауап бере алуы қажет, яғни өзге адамдармен *тұлғалық қарым-қатынастылықтағы мінез-құлық* [6].

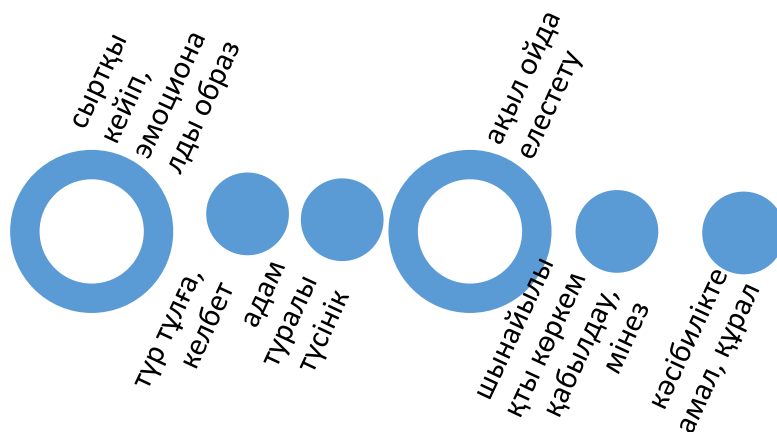
«Имидж» ұғымының философиялық мәнін бірнеше философтардың тұжырымдаулары бойынша сипаттауды 1-суретте ұсынып отырмыз.

Зерттеулердегі генезиске қарайтын болсақ, «имидж» сөзі іс жүзінде 1980-жылдары эстетикалық сапа, одан соң зат, адам туралы түсінікті бұқаралық ақпарат құралдары, жарнама арқылы мақсатты түрде қалыптастыру ретінде пайда болған. Сондай-ақ, имидждің құрамдас бөліктері бар: стереотип, пікір, келбет, суреттеу [7].

Тұлғаның имиджінің қалыптасуы жағдайында өз сапаларын дұрыс түсінуі оның басқа адамдарға бейімделе алуына, олармен дұрыс қарым-қатынас орнатуына, бірлескен әрекетте ортақ мақсатқа қол жеткізуге, қоғамдағы үйлесімділікті қолдауына әсер етеді.

Бұл ретте «имидж» ұғымы шетелдік психологияда оның құрамдас бөлігі ретінде адамдардың бір-бірін тану ерекшелігі концепциясы бойынша негізгі еңбектер бихевиоризм, психоанализ, когнитивизм және басқа да мектептер негізін қалаған А.Адлер, Э.Берн, У.Джеймс, Дж.Канрар, А.Маслоу, Г.Олпорт, К.Роджерс, Д.Сервон, Б.Ф. Скиннер, З.Фрейд, Э.Фромм, К.Хорни, Т.Шибутани, К.Юнг және т.б. көптеген танымал психологтардың еңбектерінен бастау алады. Бұл кез-келген нәрсенің, адамның эмоционалдық образын, мінез-құлқын көрсетеді. Өз имиджін қадағалау бұл адамды өзіне қарату, үлгі болу әрекеттерін алға шығарады. Психологтардың еңбектерінде «имидж» келесідей сипаттамаларға ие (2-суретте):

- сыртқы кейіп, түр тұлға, келбет;
- тірі адам ақыл ойында, қиялында көрініс тапқан жан немесе зат туралы түсінік; (М.Мұқанов [8], Қ.Б. Жарықбаев [9] т.б.)
- объективті шынайылық құбылыстарды танымның қабылдау формасы, сыртқы ортадағы құбылыстармен заттарды ақыл ойда елестету;
- белгілі бір жеке құбылыстың формасына енгізілген шынайылықтың жалпыланған көркем қабылдануы; (Ж.И. Намазбаева [10] т.б.)
- мінез-құлық, бір нәрсенің бағытталуы және кәсібилікте амал, құрал. (Н.М. Иргебаева [11] т.б.)

2-сурет. Психологияда «имидж» ұғымының мәні

А.В. Петровский мен М.Г. Ярошевский өңдеген қысқаша психологиялық сөздікте: «имидж, бұл – бұқаралық санада бар белгілі бір объектінің түзетілген бейнесі» деп анықтайды. Әдетте, имидж ұғымы белгілі бір адамға, белгілі бір мамандыққа немесе ұйымға, т.б. қатысты деп көрсетілген [12].

Т.Кизилованың айтуынша, «имидж – бұл, ең алдымен, айналасындағы адамдардың моральдық-жеке тұлғалық, интеллектуалдық, кәсіби және тұлғалық қасиеттерді бағалауы. Имидж – адамның өзін таныстыруы, өзгелер үшін өз бейнесін құру, адамдармен іскерлік және ресми емес жағдайларда қарым-қатынас жасау қабілеті» деп беріледі [13]. Автордың пікірінен имидждің жарнама мақсатындағы функциясы байқалады, яғни басқаға эмоционалдық және психологиялық әсер етуге арналған адамның бейнесі ретінде де қарастырылып отырғаны белгілі.

Осы орайда Т.Гринберг имиджге мынадай анықтама береді: бұл «жарнамалық идеяны таңқалдыратын, ойда қалатын, кейбір кезде символикалық пішімде жүзеге асыратын шындықтың қандай да бір бөлшегінің нақты көрінуі» [14]. Бұл мақсатты түрде жасалатын, нысанға қосымша құндылықтарды беретін бейне-ұғым, осы жағдай оны одан әрі эмоциялық қабылдауға әсерін тигізеді.

Имиджде (субъективті білім ретінде) танымдық элементтер – ауызша ұғымдар, есту, көру және т.б. бейнелер ажыратылуы мүмкін, сонымен бірге эмоционалды элементтер – сезімдер, тәжірибелер, аффекттер және т.б. Имидж жеке тұлға қызметінің объективті сипаттамаларына сүйене отырып қалыптасады, ол жеке тұлғаның «эволюциялық» дамуы барысында табиғи түрде қалыптасып, ұтымдылықтың едәуір көлемін алып жүруі мүмкін (1-кестеде).

Н.Макиавелли имиджді алғашқы болып зерттеген теоретиктердің бірі, ол: «имидж – ойлаудың ең жоғары түрімен байланысты, ойлаудың ерекшелігі – басқа адамдардың реакцияларын болжай келе және олардың әрекеттерін осы реакциялармен байланыстыра отырып, тұлғааралық кеңістікте ойлау және әрекет ету қабілеті» деп анықтама береді [15].

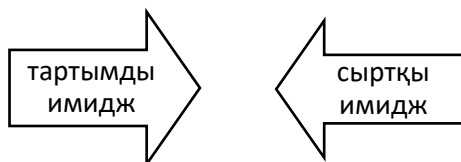
«Имидж» сөз тіркесінде қолданылу түрі «адам имиджі», «педагог имиджі» және т.б. деп те қолданылады. «Педагог имиджі» бойынша қарастырылатын категория педагогикалық имидж болады. Ендеше, бұл тұрғыда А.А. Калужный, Т.Гринберг, В.И. Куныцина, И.А. Васюкова, Н.Хмель, Р.Қоянбаев, Ш.Таубаева, Б.А.Тұрғынбаева және т.б. еңбектеріне сүйеніп, «педагогикалық имидж» ұғымының мәнін келесідей жіктеуге болады:

- **педагогикалық имидж** – маманның өз әрекетін бақылауы, субъективтік психологиялық тиімділікке қол жеткізуге мақсатты түрде кәсіби күш салу арқылы қалыптасатын әлеуметтік топ арасынан символикалық ұғым ретінде көрініс беруі;

- **педагогикалық имидж** – кәсіби жолдағы жеке және мамандыққа байланысты тартымдылық құпиясы; ішкі бейненің мамандықпен сәйкестігі;

- **педагогикалық имидж** – мұғалімнің сырқы бейнесінен, әдетінен, сөйлеу мәнерінен, ұлттық және өзіндік санасынан, ұлттық менталитеті мен іс-әрекетінен, мінез-құлқынан жасалған кәсіби тұлғалық бейне.

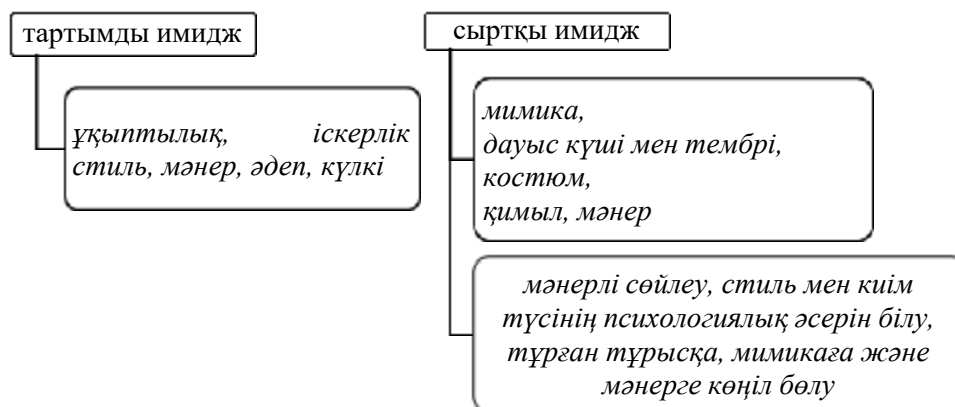
Болашақ педагог мамандардың имиджі олардың мақсат-міндеттері, талаптары, уәждері, алғырлығы, зеректігі, қабілеттілігі, құндылықтары мен ұстанымдары арқылы айқындалады. Дегенмен, болашақ педагогтердің мына ерекшеліктеріне мән берген жөн: келбеті (киім киюі, шаш сәні, физикалық сипаттамасы, мимикасы, күлкісі, сөйлеу мәнері мен тембрі, сезім дәрежесі т.б.); қызметінен тыс жеке құндылықтары (қызметтегі өсу кезеңдері, отбасылық және достық айналасы, пікірлері, спортқа қызығушылығы, хоббиы, демалысты өткізу түрі т.б.).

3-сурет. Педагогтердегі имиджі түрлері

Педагог имиджінің қалыптасуында нақты да айқын сапалар тығыз байланыста болады, бұл оқушының, студенттердің, ата-аналардың, жұртшылықтың ол туралы ойынан туған бейнесі болып саналады. Мұндағы имидж: тұлғалық, коммуникативтік, әрекеттік және сыртқы мінез-құлықтық құрамалардан тұратындықтан, болашақ мұғалімнің ішкі мазмұны, рухани әлеуеті, балаға, өз ісіне деген сүйіспеншілігі, мейірімділігі мен қарым-қатынас құра білуі оқыту үрдісінің табысты болуына ықпал етеді. Мысалы, бұл тұста бастауыш сынып мұғалімі кез-келген жағдайға, оқушылар қажеттіліктеріне сәйкес мінез-құлық моделін таңдай алады.

Болашақ мамандарды даярлау ісіндегі болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің педагогикалық имиджін қалыптастыруда имидж түрлеріне тоқталып өтуді жөн көреміз. Болашақ бастауыш сынып мұғалімдеріне тартымды имидж және сыртқы имидж түрлері сәйкес келеді (3,4-суреттерде).

4-сурет. Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің имиджінің мазмұны

Болашақ бастауыш сынып мұғалімдеріндегі тартымды имидж мазмұны айналасындағы адамдардың көңілін аулау кепілі, кез келген жұмыста жетістікке жетудің негізгі шартынан тұрады. Біздің елімізде

соңғы он жылдықта бері бұл мәселе үнемі зерттеліп келеді. Міне, осы бойынша бастауыш сынып мұғалімінің портреті:

- 1) пән құру;
- 2) пәнді білу және әдістемені меңгеру;
- 3) оқушылармен жақсы қарым-қатынас;
- 4) оқушылардың білімін дұрыс бағалай білу;
- 5) сыртқы түрі.

Педагогикалық практика барысында балаға оларға білім ғана беріп қоймай, сонымен қатар оларды тәрбиелейтін және жеке тұлға ретінде қалыптастыратын үдерістен тұрады. Балалардың әлеуметтік және балалық шақтан алған әсерлер мен тәжірибелер үлкен өмірге өтуіне әсер етеді. Педагогтың жеке басы баланың тұлға болып қалыптасуына көмектеседі. Ақпараттың басым бөлігін біз көру арқылы аламыз, сондықтан да біздің тартымды бейнеміз өте маңызды. Оған: *ұқыптылық, іскерлік стиль, мәнер, әдеп, күлкі* жатады [16].

Сондай-ақ, айналадағы ортаның санасындағы оның бейнесі туралы көзқарас онымен жүздесуден кейінгі сыртқы кейпі мен өз-өзін ұстауындағы тәрбиелік мәні мен сөйлесу мәнері арқылы қалыптаспақ. Бұл ретте болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің сыртқы имиджін құраушылар: *мимика, дауыс күші мен тембрі, костюм, қимыл, мәнер*.

Яғни, сыртқы бейнеде үйлесімді әсер қалдыру үшін: *мәнерлі сөйлеу, стиль мен киім түсінің психологиялық әсерін білу, тұрған тұрысқа, мимикаға және мәнерге көңіл бөлу* қажеттігі бар.

Зерттеу нәтижелері және оны талдау.

Бізге белгілі болғандай, педагогтың имиджді қалыптастырудағы негізгі шкаласы өзін-өзі дамытудан бастау алады. Сондықтан өзін-өзі дамыту дамуға деген ұмтылыспен, өзін-өзі дамытуға ықпал ететін жеке қасиеттердің болуымен және кәсіби қызметте өзін-өзі жүзеге асыру мүмкіндіктерімен сипатталады.

Сонымен философиялық, психологиялық және педагогикалық ғылыми еңбектерді талдау нәтижесінде болашақ педагогтердің имиджін қалыптастырудың теориялық аспектілерін негіздей келе, *«имидж», «педагог имиджі»* ұғымдарының контент-талдауын ұсынамыз (1-кестеде).

Кесте 1 – «Имидж», «педагог имиджі» ұғымдарына контент-талдау

Авторлар	Тұжырымдамалық идеясы	Түйінді ой
Л.Браун	«Имидж - тұлғаның өзін-өзі әрекеттеуімен ерекшеленеді. Имидж өмірден алған тәжірибе арқылы тұлғаға өткен кезеңдегі жоғары статусты қайтып алуына көмектеседі. Имидж адамдағы танымдылық пен бағалық қатынастар арқылы реттеледі.	Өзін-өзі реттеу
А.Ю. Панасюк	Имидж – өзгеруге деген ұмтылыс және өзін-өзі сақтаудың сау сезімімен тәуекелге бару мүмкіндігі	Өзгеру, өзін-өзі сақтау
Л.М. Митина	Имидж - жоғары өзін-өзі бағалау, өзіне деген сенімділік; қайырымдылығына сену және жақсы адамға сенуге талпыныс.	Сенімділік
Л.Попова А.М. Шепель	Имидж – табиғи қарым-қатынасқа жақындау қабілеті. Имидж - әлеуметтік және жеке жауапкершілік («мен өмірімдегі барлық жағымды және жағымсыз нәрселердің себебімін»).	Қарым-қатынас Әлеуметтік және жеке жауапкершілік
А.А. Каложный	Имидж – бұл әлеуметтік ортаның, бұқаралық сананың санасында адамның бейнесін қабылдаудың эмоционалды боялған стереотипі. Мұғалімнің имиджін қалыптастыру кезінде нақты қасиеттер айналасындағылармен тығыз байланысты.	Қабылдау
Б.А. Тұрғынбаева	Имидж – адам туралы қалыптасқан ұғым-түсінік. Педагог имиджі – мұғалім не оқытушы бейнесінің біім алушылар мен әріптестер, әлеуметтік ортада өзі туралы қандай мәліметтерді жеткізу мақсатындағы әрекетінің түрі.	Өзі туралы мәліметті жеткізу әрекеті
Н.Макиавелли	Имидж – ойлаудың ең жоғары түрімен байланысты, ойлаудың ерекшелігі – басқа адамдардың реакцияларын	Ойлау және әрекет ету қабілеттілігі

болжап және олардың әрекеттерін осы реакциялармен байланыстыра отырып, тұлғааралық кеңістікте ойлау және әрекет ету қабілеті.

А.Пелих
Т.Кизилова

Имидж – бұл, ең алдымен, айналасындағы адамдардың моральдық-жеке тұлғалық, интеллектуалдық, кәсіби және тұлғалық қасиеттерді бағалауы. Имидж – адамның өзін таныстыруы, өзгелер үшін өз бейнесін құру, адамдар мен іскерлік және ресми емес жағдайларда қарым-қатынас жасау қабілеті.

Өз бейнесін құру

Теориялық зерттеу нәтижелерін негізге ала отырып, біз: «имидж – бұл белгілі бір адамға, ұйымға немесе басқа әлеуметтік объектіге қатысты адамдардың санасында қалыптасатын, қабылдау объектісі туралы эмоционалды боялған ақпараттың едәуір көлемін қамтитын және белгілі бір әлеуметтік мінез-құлыққа итермелейтін синтетикалық бейненің бір түрі» деп нақтылаймыз.

Біз, теориялық талдаулар барысында болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің педагогикалық имиджді қолдауы туралы диагностикалық жұмыстар жүргізуді міндеттейміз.

Диагностикалаудың мақсаты: педагог имиджінің типологиялық ерекшеліктерін зерттеу.

Міндеттері:

- педагогикалық имиджді қолдау бойынша эмпирикалық зерттеу жүргізу
- типологиялық әдістерді анықтау және сипаттау практикалық мұғалімнің имиджінің ерекшеліктері.
- педагогтар үшін әдістемелік ұсынымдар әзірлеу және позитивті имиджді қалыптастыру.

Ендеше «**Өзін-өзі дамыту және кәсіби-педагогикалық қызмет деңгейін диагностикалау әдістемесі**» (Л. Н. Бережнова) бойынша диагностикалық жұмыстар барысын түсіндіріп өтейік [17].

Л.Н. Бережнованың «*Өзін-өзі дамыту және кәсіби-педагогикалық қызмет деңгейін диагностикалау әдістемесі*» сай құрастырылған «*Өзін-өзі дамыту рефлексиясы*» *тесті* 18 сұрақтан және әрқайсысы үш болжамды жауапты қамтиды. Субъектіге ұсынылған жауап нұсқаларының біреуін ғана таңдау ұсынылады. Мұны істеу үшін әр сұрақтан кейін сәйкесінше, «а», «б» немесе «в» әрпін іздеу керек. Біржақты таңдалған жауаптар өзін-өзі дамытуға деген ұмтылыс деңгейін анықтауға, өзін-өзі дамытуға ықпал ететін қасиеттерін өзін-өзі бағалауға, кәсіби қызметте өзін-өзі жүзеге асыру мүмкіндіктерін бағалауға мүмкіндік береді (бұл жағдайда педагогикалық имиджді қолдау жобасын кәсіби өзін-өзі жүзеге асыру мүмкіндігі ретінде бағалау).

Кесте 2 - «Өзін-өзі дамыту рефлексиясы» тестінің кілті

Сұрақ нөмірі	Жауаптарды бағалау ұпайы		Сұрақ нөмірі	Жауаптарды бағалау ұпайы	
1	а) 3	б) 2; в) 1	10	а) 2	б) 3; в) 1
2	а) 2	б) 1; в) 3	11	а) 1	б) 2; в) 3
3	а) 1	б) 2; в) 3	12	а) 1	б) 3; в) 2
4	а) 3	б) 2; в) 1	13	а) 3	б) 2; в) 1
5	а) 2	б) 3; в) 1	14	а) 1	б) 3; в) 2
6	а) 3	б) 2; в) 1	15	а) 1	б) 3; в) 2
7	а) 2	б) 3; в) 1	16	а) 3	б) 2; в) 1
8	а) 3	б) 2; в) 1	17	а) 2	б) 1; в) 3
9	а) 2	б) 3; в) 1	18	а) 2	б) 3; в) 1

Тест нәтижелерін түсіндіру

Кесте 3 - Ұпайлардың жиынтық санын бөлу

Ұпайлардың жиынтық саны	Өзін өзі дамытуға ұмтылу деңгейі
18-24	Өте төмен
25-29	Төмен
30-34	Орташадан төмен
35-39	Орташа
40-44	Орташадан жоғары

45-49
50-54

Жоғары
Өте жоғары

Кесте 4 - Адамның өз қасиеттерін өзін-өзі бағалауы

Ұпайлардың жиынтық саны	Адамның өз қасиеттерін өзін-өзі бағалауы
18-17	Өте жоғары
16-15	Жоғары
14-11	Қалыпты
11-9	Қалыптан төмен
7	Төмен
6	Өте төмен

Адамның өзін-өзі бағалауы оның өзін-өзі дамытуға ықпал ететін қасиеттерін сұрақтарға жауап беру арқылы анықталады 1, 2, 6, 7, 9, 13.

Кесте 5 - Педагогикалық имиджді қолдау жобасын бағалау

Ұпайлардың жиынтық саны	Педагогикалық имиджді қолдау жобасын бағалау
15-14	Кәсіби өзін-өзі жүзеге асыру мүмкіндігі ретінде
13-11	Өзін-өзі жүзеге асырудың қажетті және жеткілікті шарты ретінде
10-9	Керісінше өзін өзі жүзеге асырудың перспективасы ретінде
7-6	Белгісіз бағалау; өзін-өзі жүзеге асырудың перспективалы іс ретінде
5	Өзін-өзі жүзеге асыру тұрғысынан назар аударуға лайық емес мәселе ретінде

Педагогикалық имиджді қолдау жобасын кәсіби өзін-өзі жүзеге асыру мүмкіндігі ретінде бағалау 3,5,8, 12, 17 сұрақтарға жауаптар бойынша анықталады.

Мұғалімнің сәтті имиджі технологиясының жеті қадамын ұсынамыз:

1. Өмірдің дұрыс мағынасын табыңыз, қажеттіліктерге жол беріңіз;
2. Өзіңіздің қабілеттеріңіз бен мүмкіндіктеріңізді түгендеу, сізде не бар екенін және өзіңіз жақсы жаққа өзгерте алатындығыңызды талдау;
3. Өзін -өзі бағалауды дамыту және сонымен бірге өзін-өзі бағалаудың төмендеуінен немесе жоғарылауынан құтылу; қажет болса, Сізді ешқашан сәтті етпейтін невротикалық мінез-құлықтан арылыңыз;
4. Өзін-өзі тәрбиелеу, өзін-өзі бақылау, өзін-өзі ұйымдастыру, өзін-өзі тәрбиелеу: кәсіби өсуге, ғылымға және міндетті түрде психологияға деген созылмалы қызығушылық;
5. Табысқа және өзін-өзі ынталандыруға мотивациялық дайындық әдістерін табыңыз, өзіңіз үшін «осында және қазір», әр қадамыңыз үшін қуаныңыз;
6. Позитивті ойлауды, сәтсіздікті сәттілікке айналдыру қабілетін дамыту;
7. Рухани мазмұнмен жұмыс істеу, рухани заңдарды сақтамай, табысқа жету жолы жабық. «Өзін-өзі дамыту және кәсіби-педагогикалық қызмет деңгейін диагностикалау әдістемесі» (Л.Н. Бережнова) бойынша диагностикалық жұмыстар келесі талдауларда көрсетілетін болады. Бұл сіздің имиджіңізді табысты жалғастыратын берекелі бағдаршам болмақ. Атап айтқанда ол:
  - өзіңізге деген сенімді арттырады;
  - талантыңыз бен талабыңыз мойындалады;
  - дерек көздерінің сенімі нығайып, информация алу жолы жеңілдейді;
  - бәсекелестікте әріптестеріңізді басып озасыз.

Қорытынды.

Адамның өзіндік өмір сүру стилін имидж деп атаймыз. Ол тек қана сыртқы түрі, киім кешегі ғана емес сол адамның жасаған іс-әрекеттерінен байқалады. Яғни, адам өзінің сөйлеу мәдениеті, өзін дұрыс ұстауы әрі өз ортасына (барған жеріне лайықты киіну: жұмыс т.б.) байланысты киім-киісі болып табылады. Көп жағдайда имиджді тек киіну деп түсінеді, бірақ бұл қате тұжырым. Имидж қолданбалы

өнердің құрамдас бөлігі және бедел мен абыройын, қажеттілігін арттыру үшін де керек. Сондай-ақ, имидж әлеуметтік-саяси бағытта да адамның бағасын арттыруға ықпал етер маңызы бар.

Болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің имиджін қалыптастырудың теориялық аспектілерін талдауда келесідей ғылыми-әдістемелік ұсыныстар береміз:

- «Имиджді қалыптастыру технологиясы» атты элективті курс бағдарламасын әзірлеу, тәжірибеге ендіру;

- «Педагогикалық имидж және дене мәдениеті» атты дискурстар ұйымдастыру;

- «Менің педагогикалық имиджім. Ол неден тұрады?» атты эссе жарысын ұйымдастыру.

Қорыта келе, болашақ педагогтердің имиджі – кәсіби даярлануда таланттарының жарқырап ашылуы, өзіңіз туралы оң пікір қалыптастыру жолы. Әлемдік білім аренасында зерттеушілердің пікірінше, тамаша табыс феномені – маманның имиджі мен оның кәсіби жолдағы карьерасымен тікелей сабақтас болады деп болжайды. Мұғалімнің маңызды қасиеттерінің бірі – «өсу қабілеті мен қалауы». Имидж түсінігі – психологиялық-педагогикалық санатқа жатады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

- 1 «Педагог мәртебесі» туралы Заң Нұр-Сұлтан. Желтоқсан 2019 жыл.
- 2 Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың «Халық бірлігі және жүйелі реформалар – ел өркендеуінің берік негізі» атты Қазақстан халқына Жолдауы. 01 қыркүйек 2021 ж.
- 3 Әбу Насыр әл-Фараби ақыл-ой пікірлері мен нақыл сөздері: жинақ/[жалпы ред. Бақ. Ғ.М. Мұтанов; құраст.: Ж.С. Сандыбаев, Ы.М. Палтөре].-Алматы: Қазақ университеті, 2020. – 223 с.
- 4 Философский-энциклопедический словарь. – М.:ИНФВА М.,1999. – 576 с
- 5 <https://kk.wikipedia.org/wiki>
- 6 Кант И. Критика чистого разума. Гиганты мысли / пер. с нем.; предисл. И.Евлампијева. – М.: Эксмо; СПб.:Мидгард, 2007. – 1120 с.
- 7 E.Aitenova, A.Smanova, A.Akzholova, A.Turalbayeva, Zh.Madaliyeva, U.Abdigapbarova Construction of Dual System of Preparation of Engineering-Pedagogical Personnel at Higher Education Institute Astra Salvensis - review of history and culture, year VII, No. 13, 2019 Salva, 345-359 p.
- 8 Мұқанов М.И. Жас және педагогикалық психология. – Алматы, 1982. –м248 б.
- 9 Жарықбаев Қ., Қалиев С. Қазақ тәлім-тәрбиесі. – Алматы: Манат, 1995. – 350 б.
- 10 Намазбаева Ж.Ы.Психология. – Алматы, 2005. – 288 б.
- 11 Иржебаева Н.М. Психология: оқулық. – Алматы, 2015. – 525 б.
- 12 Калюжный А.А. Психология формирования имиджа учителя. – М.: Гуманитарный издательский центр ВЛАДОС, 2004. - 222 с
- 13 Пелих А., Кизилова Т., Пронченко А. Имидж делового человека. – М.: Академия, 1997.
- 14 Почепцов Г. Имиджелогия. – 5-е изд. – Рефлбук. Ваклер- 2006. – 516 б.
- 15 Тұрғынбаева Б.А. Педагогикалық акмеология. – Алматы: Тантеев баспасы – 2017ж. – 164б.
- 16 Тұралбаева А.Т. Педагог мамандардың рефлексиялық қабілеттерін арттырудың кейбір мәселелері. Абай ат.ҚазҰПУ Хабаршысы. «Педагогика ғылымдары» сериясы.– Алматы, №3(59), 2018 – Б. 214-218
- 17 Шепель В.М. Имиджелогия Как нравиться людям. – М.:Народное образование,2002. – 478 б.

Reference

- 1 "Pedagog mártébesi" týraly Zań Nur - Sultan. jeltóqsan 2019 jyl
- 2 .Memleket basshysy Qasym-Jomart Toqaevtyń "Halyq birligi jáne júveli reformalar – el órkendeýiniń berik negizi" atty Qazaqstan halqyna Joldaýy. 01 qyrkıúek 2021j.
- 3 Áby Nasyr ál-Farabı aqyl-oi pikirleri men naqyl sózderi: jinaq/[jalpy red. Baq. Ǵ.M. Mutanov; qurast.: J.S. Sandybaev, Y.M. Paltóre].-Almaty: Qazaq ýniversiteti, 2020.-223s.
- 4 Filosoфsku-ensiklopedichesku slovar.-M.:INFVA M.,1999.-576 s
- 5 <https://kk.wikipedia.org/wiki>
- 6 Kant I. Kritika chistogo razýma. Giganty myslı / per. s nem.; predisl. I. Evlampiyeva. - M.: Eksmo; Spb.:Midgard, 2007.- 1120 s.
- 7 E. Aitenova, A. Smanova, A. Akzholova, A. Turalbayeva, Zh.Madaliyeva, U. Abdigapbarova Construction of Dual System of Preparation of Engineering-Pedagogical Personnel at Higher Education Institute Astra Salvensis - review of history and culture, year VII, No. 13, 2019 Salva, 345-359 p.
- 8 Muqanov M.I. Jas jáne pedagogikalıyq psihologia. – Almaty, 1982. -248 b.

- 9 Jaryqbaev Q., Qaliev S. *Qazaq tálim-tárbiyesi.* – Almaty: Manat, 1995.- 350 b.
10 Namazbaeva J.Y. *Psihologiya.* - Almaty, 2005. -288b.
11 Irgebaeva N.M. *Psihologiya: oqýlyq.* - Almaty, 2015. - 525 b.
12 Kalújniy A.A. *Psihologiya formirovaniya imija ýchitelá.* - M.: Gýmanitarnyi izdatelsku sentr VLADOS, 2004. - 222 s
13 Pelih A., Kizilova T., Pronchenko A. *Imij delovogo cheloveka.* – M.: Akademia, 1997.
14 G.Pochepsov. *Imijelogia.* – 5-e izd. – Reflyk.Vakler - 2006 - 516 b.
15 Turǵynbaeva B.A. *Pedagogikalyq akmeologia.* – Almaty.: Tanteev baspasy – 2017j. – 164b.
16 Týralbaeva A.T. *Pedagog mamandardyń refleksialyq qabileterin arttyrydyń keibir máseleleri.* Abai at. Qazupý Habarshysy. "Pedagogika gýlymdary" seriasy – Almaty, №3(59), 2018 – B. 214-218
17 Shepel V.M. *Imijelogia Kak nraivitsá lúdám.* -M.: Narodnoe obrazovame, 2002.-478b.

IRSTI 14.01.11

<https://doi.org/10.51889/2124.2022.24.15.010>

Utilova A.M. ^{*1}, Satynskaya A.K.¹, Shakenova T.Zh.¹

¹Pavlodar Pedagogical University

MENTORING AS ONE OF THE FORMS OF PERSONALIZED SUPPORT OF YOUNG TEACHERS AT SCHOOL

Abstract

Now the school demands from the teacher pedagogical literacy and competence, high skill and deep knowledge. In addition to a high level of proficiency in the discipline taught, it is also important for a school teacher to be able to communicate with children, to captivate them. In the modern interpretation, there are different forms of work with young teachers aimed at improving the professional competence of teachers and helping them to go through a difficult path of adaptation. The article deals with the issue of the organization of mentoring at school.

At this time, there are problems in schools with the fact that a young teacher at the beginning of his work has sufficient knowledge, but insufficient skills, since he has not yet formed professionally significant qualities, so a young teacher needs constant methodological assistance from a mentor teacher. The mentor takes responsibility for teaching young teachers the basics of professional skills, taking care of the constant development and professional growth of the wards, solving all professional issues with which the young specialist turned to me. The mentor should be interested in constant purposeful communication with young specialists and should be the initiator of this communication, commit to be positive when evaluating the results of their work, tolerant of the mistakes of their wards, instill in them confidence that they, together with the mentor, will achieve their goals and objectives.

Mentoring is a way to help young professionals without experience in the field of education to master the necessary competencies. A mentor can be appointed not only by a teacher who has just recently received a diploma, but also by a teacher who has been accepted again to help adapt to a new team. The mentor serves as an example, is always ready to help a young specialist, explains goals, promotes professional growth. When choosing a candidate for the role of mentor, it is necessary to pay attention to his experience, personal and professional qualities. The mentor provides appropriate support, shares experience, knowledge and supports the young specialist in a way that is effective and more effective. Mentoring is a vivid example of the pedagogy of cooperation, mentoring, the essence of which consists in a humane, as well as a democratic attitude towards a young teacher (ward), ensuring his right to choose, to his own dignity, respect. Mentoring is the support of a young teacher in all his endeavors, namely, the formation of him as a professional who knows and loves his job.

Keywords: young teacher, mentoring, school, competence, adaptation, mentor, professional skills, methodical work